

gere proeven van CORNET overdreven hebt genoemd, over weinig meer te beschikken dan over de nieuwere proeven van CORNET en den knecht van TAPPEINER. Dat zijn, zooals U zelf zult inzien, zwakke gronden, want U kunt toch in gemoede niet volhouden dat de nieuwere proeven van CORNET, al zijn zij dan ook minder overdreven dan de oudere, toch ook niet overdreven waren en het beroep op een enkel geval is altijd zeer gevaarlijk. Dit blijkt uit het feit, dat zoo menig medicus, die wel eens een saillant geval van infectie door tuberculose wil hebben waargenomen de zaak voor beslist houdt en nu de oogen sluit voor de talrijke gevallen waarin infectie is uitgebleven ofschoon alle voorwaarden daarvoor aanwezig waren.

Er blijft in uw arsenaal dus niet veel over dan het onwrikbare geloof aan den eenigen tuberkelbacil, den echten noemt U hem. Nu komt het mij voor dat dit geloof, dat door velen gedeeld wordt, noodwendig ook bij velen geschokt moet zijn door het feit, dat het bij KOCH, den profeet van den tuberkelbacil en een der grondleggers der orthodoxe leer, aan het wankelen is geraakt.

Bij U schijnt dat geloof niet geschokt, maar dat is uwe zaak en uw recht, geloofsvrijheid is in Nederland bij de wet gewaarborgd. Ik protesteer ook niet tegen uw geloof of dat van anderen, maar tegen het uitgeven daarvan voor wetenschap.

Terecht zegt gij dat tuberkelbacillen voor den mensch gevaarlijk zijn. Dit hangt echter vooral af van de plaats waar zij zich in het lichaam bevinden. Gevaarlijk zijn zij zeker als zij in de organen en weefsels terecht komen. Daarover loopt de quaestie echter niet. De quaestie waarop het hier aankomt is, hoe zij daar komen, en dat weet U evenmin als ik met zekerheid. Dat wij dat niet weten is geen schande, maar, zoolang wij dat niet weten, mogen wij den Staat niet tot maatregelen adviseeren die de belangen eener groep medeburgers zouden benadeelen. Ik meen nu al uwe vragen categorisch te hebben beantwoord.

Inmiddels heb ik de eer te zijn

WelEd. ZeerGel. Heer

Uw Dw. Dr.

Groningen, 2 Maart 1202.

FOKKER.

Helder, 3 Maart 1902.

Hooggeachte Redactie.

„Er heeft zich nog een ander gemengd in het debat tusschen Dr. ENKLAAR en mij” zegt Dr. JENNY WEIJERMAN in het vorige nummer van uw *Tijdschrift*.

Niets is minder juist. Ik verdedigde in mijn ingezonden stuk (n°. 5 van dezen jaargang) slechts de juistheid van mijn referaat.

Zooals ieder, die hetzij CALMETTE en ROLANTS's verhandeling, hetzij mijn referaat in handen heeft, kan nazien, volgt de zin „Ces resultats montrent” enz., aangehaald in mijn ingezonden stuk, *onmiddellijk* op den daar eveneens aangehaalden zin: „Les colonies de bactérium coli” enz.

„Ces résultats” slaat dus zeer zeker ook op het bacteriologisch resultaat der proefnemingen met „fosses septiques avec double passage sur lits bactériens aérobies”, die bovendien niet alleen met het veel vet bevattende afvalwater, maar ook, zooals uit de in mijn ingezonden stuk opgenomen tabel blijkt, met het *rioolvocht* (onvermengd) genomen werden. En dat CALMETTE en ROLANTS deze resultaten onvoldoende vonden, blijkt wel uit de eveneens in mijn ingezonden stuk voorkomende, door hen zelf *gecursiveerde* woorden.

Tegenover het citaat van Dr. JENNY WEIJERMAN uit het *Maart*-nummer van de *Revue d'Hygiène* (uw *Tijdschrift*, blz. 462) wil ik stellen een citaat uit het *Augustus*-nummer van dezelfde *Revue*: „Pour répondre aux desiderata de l'hygiène moderne, l'épuration des eaux résiduaires doit comprendre :

1°. La séparation des matières inertes entraînés (sable, pierres, charbon, fragments de métaux);

2°. La précipitation ou la solubilisation et la dégradation des matières organiques;

3°. La destruction des germes microbiens pathogènes”.

Ik ben het volkomen eens met Dr. JENNY WEIJERMAN, waar hij zegt (blz. 463: „Men lette er wel op, dat CALMETTE en ROLANTS niet verklaren, dat deze resultaten bewijzen, dat de biologische stelsels te Verviers onvoldoende zijn, maar alleen dat fosses septiques avec double passage sur lits bactériens in dit geval onvoldoende zijn”. In mijn referaat heb ik dan ook eveneens beschreven de verdere proeven van CALMETTE en ROLANTS met de chemische klaring volgens DELATRE, gevolgd door verdere zuivering door middel van bacteriën-bedden, welke proeven een *zeer gunstig* resultaat gaven.

Terwijl ik mij aansluit bij den raad van Dr. JENNY WEIJERMAN aan de lezers van uw *Tijdschrift* de oorspronkelijke verhandelingen van CALMETTE in de *Maart*-, *Augustus*- en *November*-afleveringen van de *Revue d'Hygiène* zelf te lezen, zal ik ook zeer gaarne aan belanghebbende een exemplaar van het artikel, waarin mijn referaat voorkomt, toezenden. Een ieder kan dan zelf beter oordeelen. Bij voorbaat dankzeggende voor de opname van dit schrijven.

Hoogachtend.

Uw Dw. Dr.
Dr. W. P. JORISSEN.

BERICHTEN.

BUITENLAND.

LONDEN. — Pokken. Gedurende de derde week van Februari werden te Londen 502 pokkenlijders in de gasthuizen opgenomen en stierven er 64, terwijl er 1321 in behandeling bleven. Te Glasgow werden 114 nieuwe patiënten opgenomen. Een geneesheer wijst in *the Brit. med. Journ.* op de mogelijkheid, dat katten de besmetting oyerbrengen.